

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish jarayonida refleksiv ko'nikmalarni rivojlantirishning mazmuni.

TerDPI o'qituvchisi M.Xurramova

O'zbekiston respublikasi rivojlanishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida ta'lim tizimini tubdan isloh qilishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan ekan, bu sohasida o'rtaga qo'yayotgan vazifalarni bajarish ko'p jihatdan o'qituvchi pedagogga bog'liq. Hozirgi sharoitda ta'lim tarbiyadan ko'zda tutilayotgan maqsadlarga yetishish, o'quvchilarning xilma - xil faoliyatlarini uyushtirish, ularni bilimli, e'tiqodli, mehnatsevar, barkamol inson qilib o'stirish o'qituvchi zimmasiga yuklatilgan. Xalqimizning kelajagi, mustaqil O'zbekistonning istiqloli ko'p jihatdan o'qituvchiga, uning saviyasiga, tayyorgarligi, fidoyiligiga, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Biror kasbning haqiqiy ustasi bo'lish uchun kishida tabiiy qobiliyat, ma'lum jismoniy va ruhiy xislatlar jo bo'lishi kerak. Pedagogning o'qituvchilik faoliyatini, yoshlarni o'qitish va tarbiyalash ishini samarali bajarishi, ota - onalar va bolalarning izzat - hurmatiga sazovor bo'lishi uchun ham unda qobiliyat, mahorat, qiziqish bo'lmog'i lozim.

Ta'lim sohasida muvaffaqiyatga erishish, davlat tomonidan belgilab berilgan vazifalarning samaradorligiga erishish bevosita har bir o'qituvchi pedagogik mahoratga bog'liq. Pedagogik mahoratga ega bo'lgan pedagog o'z ustida tinimsiz ishlab rivojlanadi, katta mehnat sarf etib ulkan natijalarga erishadi, ijodkorlik uning hamisha hamkori bo'ladi.

Bu qobiliyatlar asosini esa, refleksiya tashkil etadi. Refleksiya so'zi (lot.«reflexio»-orqaga qaytish)-«har tomonlama barkamol rivojlangan insonning o'z xatti-harakatlari va ularning qonuniyatlarini anglashga qaratilgan nazariy faoliyat shakli hisoblanadi. U inson ma'naviy dunyosining o'ziga xos yashirin xislatlarini ochib beradigan o'z-o'zini bilishga va anglashga qaratilgan faoliyatdir». Ko'plab olimlar refleksiyaning I.N.Semyonov tomonidan taklif qilingan tasnifiga tayanadilar. U refleksiyaning quyidagi turlarini taklif etib sharhlaydi:

1. Intellektual refleksiya: Muammolarni fikrlash asosida ijobiy hal qilishni belgilaydi.
2. Shaxsiy refleksiya: O'qituvchining nizoli (konfliktlar) pedagogik ziddiyatlardan janjalsiz chiqishni fikran izlanish asosida bartaraf qilishni ta'minlaydi.
3. Kommunikativ refleksiya: Muloqot jarayonida sheriklarining o'zaro bir-birlarini tushunib munosabat qilishni ta'minlaydi.
4. Kooperativ refleksiya: Jamoa a'zolarining birgalikdagi o'zaro muntazam mehnat faoliyatlarini muvofiqlashtirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat.

O'qituvchining pedagogic mahoratini oshirish jarayonida refleksiyaning ahamiyati beqiyosdir. Shunday ekan Y.N.Kulyutkina, Y.S.Turbovskiy, P.V.Xudominskiy kabi tadqiqotchi olimlarning fikricha, o'qituvchining doimiy pedagogik faoliyati, mazmunan reflektiv xususiyatga ega bo'lib, u barcha reflektiv jarayonlarni qamrab oladi. Qayd etish joizki, hozirgi kungacha pedagogik refleksiya tushunchasining mukammal tasnifi mavjud emas.

Ananaviy pedagogik nazariyada fikrlashning uch turi va unga ko'ra pedagogik refleksiyaning uch xususiyati ajratiladi:

- fikrlashning birinchi usuli. Tasavvur usuli sifatida ta'kidlanib, savol yoki muammo bo'lmaganida, yoki engish zarur bo'lgan qiyinchiliklar kuzatilmaganda, fikrlar oqimi tasodifiy bo'ladi;

- fikrlashning ikkinchi turi: fikrlar oqimi ularning hissiy mosligi, ularning yaxlit obraz yoki hodisaga mutanosib birlashishi idrok natijasida paydo bo'ladi.

- fikrlashning uchinchi turi: javob talab qilinadigan savol, mashaqqat va qiyinchiliklardan yuzaga kelgan xulosa, maqsadni belgilab beradigan fikrlash oqimi sanaladi. Fikrlashni ma'lum kanal bo'yicha yo'naltiradigan uchinchi tur – "reflektiv fikrlash" deb ham nomlanadi.

Pedagogik refleksiya reflektiv tafakkur bilan bog'liq. Ilmiy adabiyotlarda pedagogik refleksiyaga metodologiyasiga nazar solish, o'z xatti-harakatlari va holatlarining ifodasi, tahlili sifatida ta'rif beriladi [1].

Pedagogik refleksiya maqsadni belgilashni talab etadi. Maqsad esa fikrlash jarayonini nazorat qiladi. Bunday fikrlash va pedagogik refleksiyadagi o'ziga xoslik shundaki, hal etilishi lozim bo'lgan to'siq, echimini kutayotgan muammo, turli xil qiyinchilik, shubhaning mavjudligi reflektiv fikrlashning yangi maqsadi, yo'nalishini belgilab beradi. Bo'lajak o'qituvchining shakllanishi va rivojlanishi mazkur maqsadga erishishga yo'naltirilgan faoliyatda yuz beradi.

Bo'lajak o'qituvchining ixtiyoriy predmetli faoliyati – o'quv, bilish, ta'limiy, kommunikativ, ma'naviy faoliyat sub'ekti motivini tashkil etish va uning maqsadini ta'minlashdan iboratdir.

Pedagogik refleksiya ichki qadamlar (shubhalar) zanjirini, ularni o'z-o'zi bilan muhokama qilish, tushunmovchilik, sodir bo'layotgan va kutilayotganga javob variantlarini izlashni aks ettiradi.

Pedagogik refleksiya predmeti sifatida individning ichki tajribasida mavjud bo'lgan bilimlar, tasavvurlar, tushunchalar, hissiyotlar, kechinmalar, munosabatlar, istaklar, qadriyatlar namoyon bo'ladi.

Pedagogik refleksiya – bu ko‘proq ichki ish, pedagogik kasb talab etgan bilan , o‘z “Meni”ning imkoniyatlarini bog‘lash sanaladi.

Refleksiya fikrlash jarayonida hamda xulq-atvorda bajaradigan funksiyalarning xilma-xilligi hamda xulq-atvorni va harakatlarni tartibga solishda o‘ynaydigan rolning ahamiyati refleksiyaning ta’lim jarayonlarining juda kerakli unsuri deb hisoblashga asos bo‘ladi.

Agar bo‘lajak o‘qituvchida pedagogik refleksiya shakllanmagan bo‘lsa, unda uning ichki dunyosi kasbiy faoliyatidan ajratilgan, ma’naviy yuksalishdan chekinganini anglatadi.

Pedagogik refleksiyaning xususiyati ijtimoiy-ma’naviy jihatdan o‘z-o‘zini tahlil qilishga yo‘nalganlik hisoblanadi. Pedagogik refleksiya tashqaridan kimdir bilan to‘ldirilishi yoki kompensatsiyalanishi mumkin emas.

Bo‘lajak o‘qituvchida pedagogik refleksiyaning rivojlantirish ijodiy kasbiy rivojlanish imkoniyati va qobiliyatini ta’minlaydi.

Pedagogik refleksiya sharoitida pedagogik faoliyatning har qanday ko‘rinishlari ongli, mazkur faoliyat maqsadini, motivlarini anglash bilan amalga oshiriladi.

O‘z kasbiy faoliyatini o‘z irodasi va o‘z qadriyatining predmetiga aylantirish uchun talaba hayot faoliyati tajribasiga nisbatan reflektiv vaziyatni hosil qilishi kerak, bu esa olimlarning fikrlariga ko‘ra, faqatgina o‘zligini anglash orqali amalga oshirilishi mumkin. Unga erishishning maqsadlari, motivlari, natijasi va vositalarini bilmasligini anglash – shaxsning erkin faoliyati shakllanishi va rivojlanishi uchun boshlang‘ich shartdir.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim-tarbiyada pedagogik refleksiyaning faol qo‘llash sharoitlarida biz pedagogik faoliyatning mohiyatini, pedagogik refleksiyaning rivojlantirish sharoitlari tizimini tushunishni yashiruvchi qator muhim nazariy masalalarni o‘rganishimiz kerak.

Pedagogik refleksiya muammosi yangi hodisa sanaladi. Pedagogik refleksiyaning rivojlantirish sharoitlariga o‘tishdan avval, biz psixologik va pedagogik refleksiyaning bog‘liqligi muammosiga murojaat etish maqsadga muvofiq, deb topdik. Bizga ma’lum bo‘lganidek, mazkur hodisalarda umumiy jihatlar ko‘p bo‘lib, ular o‘rtasidagi asosiy bog‘lovchi bo‘g‘in, bizga ma’lum bo‘lganidek, insonning o‘zi hisoblanadi. U pedagogik va psixologiyaning o‘rganish ob’ekti hisoblanadi. Refleksiyaning psixologik asoslari pedagogik refleksiya asosini tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 1.106. Filosofskaya entsiklopediya: V 5t. – T.5 / Gl. Red. F.V. Konstantinov. M., 1970. – 740s..
2. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA O'YIN TA'LIM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA REFLEKSIV KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH Vapayeva Fazilat. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 6 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337

